

Людмила Галаєвська,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України
e-mail: gala1313@ukr.net

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Розвиток духовності і культури суспільства неможливий без мови, яка в наш час потребує глибокого вивчення на основі невмирущих скарбів національної культури народу. Рівень мовної здатності завжди є і буде визначальним у характеристиці соціально-культурного рівня народу і кожного громадянина зокрема.

Людина створила культуру, а культура – людину. Індивідум реалізується в культурі думки, спілкування, культурі трудової діяльності. Оскільки людина – творець культури, то мова є засобом її вираження.

З культурою мови насамперед пов'язане вміння правильно говорити й писати, добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети й обставин спілкування. Культура мови утворює передусім такі норми: лексичні, граматичні, стилістичні, орфоепічні, орфографічні. Окрім цього, культура мови – це ще й загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Мовленнєвий етикет вважається центральною ділянкою усієї мовно-поведінкової сфери людини, він охоплює засоби ввічливості, спрямовані на вираження поваги до співбесідників та дотримання власної гідності.

За визначенням Мирослава Стельмаховича, мовленнєвий етикет є «національним кодексом словесної добропристойності». А ще він виступає складовою частиною культури спілкувальних взаємин, загальної культури кожної людини зокрема і суспільства в цілому [6, с. 20-22].

«Мовленнєвий етикет являє собою застосування мовного етикету в конкретних актах спілкування. Якщо мовний етикет – це набір засобів вираження, то мовленнєвий етикет – це вибір цих засобів, засоби в реалізації» [2, с. 34].

Мовленнєвий етикет – це національно-специфічні правила мовленнєвої поведінки, які реалізуються в системі стійких форм і висловів, що рекомендуються для висловлення подяки, прощання тощо в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співбесідником, зокрема під час привітання, знайомства, звертання тощо [1, с.110].

Відомий дослідник Чмут Т. К. подає дещо інше визначення мовленнєвого етикету, але схоже за своєю суттю. Мовленнєвий етикет – складна система мовних знаків, що спирається на моральні правила й вимоги і вказує на ставлення як до інших людей, так і до себе. [5, с. 125]. Його формувало не одне покоління людей і в ньому, як у дзеркалі, відбивається менталітет народу, він є невід'ємною складовою професіоналізму керівників, яким доводиться вирішувати через спілкування свої ділові проблеми.

«Мовленнєвий розвиток повинен забезпечувати досконале, повноцінне культурне спілкування людей за допомогою мови. В його основі має бути повага до співрозмовника. Визначальним елементом вияву поваги до співрозмовника, показником рівня культури мовця, його мовленнєвого розвитку виступає мовленнєвий етикет» [5, с. 5].

Мовленнєвий етикет – це система сталих формул спілкування, що визначається суспільством для встановлення мовленнєвого контакту співрозмовників. Під мовленнєвим етикетом здобувачів освіти розуміємо не тільки сукупність загальнонавчаних вербальних і невербальних засобів ввічливості, якими вони мають природно послуговуватися в міжособистісній взаємодії, а й рівень сформованості їхніх внутрішніх моральних спонукає до етикетної мовленнєвої поведінки, розуміння значущості етикетних норм і правил спілкування та бажання і вміння користуватися ними в тих чи тих комунікативних ситуаціях.

Дослідження зумовлює звернення до провідних дефініцій – «культура мовлення» та «мовленнєва культура», які аналізуються в лінгвістичних та психолого-педагогічних дослідженнях XX – поч. XXI ст.

Термін «культура мовлення» розглядається в широкому смислі, і тоді він має синонім «культура мови» (взірцеві тексти писемності та потенційні якості мови в цілому). Розуміння «культури» в широкому значенні охоплює світ особистості, що виражений у мові, мовленні, її символах і уявленнях людини.

У визначенні сутності культури вчені насамперед звертають увагу на її генетичні й функціональні зв'язки з мовною і мовленнєвою діяльністю. Через мову, як зазначає Е. Бенвеніст, людина засвоює культуру, захоплює її і перетворює. Мова є своєрідною матеріальною основою для створення цінностей, засобом вираження і відображення культури, мова є включеною в культуру. Мова виступає як реалізована внутрішня форма вираження культури [3].

Отже, рівень мовленнєвого етикету здобувача освіти визначається ступенем культури мовлення і спрямуванням його комунікативної поведінки, рівня морального виховання. Формуванню мовленнєвого етикету сприяє вивчення та засвоєння норм літературної мови з урахуванням вікової специфіки здобувачів освіти, використання нормативних етикетних формул у власному мовленні, вільна комунікації з різною тематичною спрямованістю.

Література

1. Галаєвська Л. В. Формування культури спілкування на уроках української мови учнів ліцею. Зб. тез «Україна моя вишивана». 2022. Київ. С. 144-146.
2. Галаєвська Л. В. Культура спілкування старшокласників у процесі створення жанрів ділового мовлення. IV Міжнародна научно-практична конференція «ACTUAL TRENDS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH» (11-13 жовтня, 2020) Munich, Germany, P. 176-181.
3. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема. *Дивослово*. 2006. № 5. с. 2-5.
4. Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. К.: Либідь, 1999. 232 с.
5. Радевич-Винницький Я. К. Етикет і культура спілкування. Львів: СПОЛОМ, 2001. 207 с.
6. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет. *Дивослово*. 1998. № 3. С.20-22.

Оксана Галайчук,

PhD, наукова співробітниця

Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою

Національного університету «Львівська політехніка»,

ok_halaychuk@ukr.net

ТРАДИЦІЙНИЙ ОДЯГ В УКРАЇНСЬКИХ ВЕСНЯНКАХ

Календарно-обрядові пісні належать до найдавнішого виду усної народно-поетичної творчості. Саме в них ще й сьогодні можемо віднайти згадки про